

ZPRÁVA O ZÁKLADNÍCH PRÁVECH – 2023

Rok 2022 přinesl v oblasti ochrany základních práv pokrok i nezdary. *Zpráva o základních právech 2023* agentury FRA přináší přehled hlavního vývoje v této oblasti a upozorňuje jak na úspěchy, tak na oblasti, které i nadále vzbuzují obavy. Tato publikace představuje stanoviska agentury FRA k hlavnímu vývoji v uvedených tematických oblastech a souhrn důkazů podporujících tato stanoviska. Poskytuje tak hutný, ale informativní přehled hlavních problémů, jimž EU a její členské státy čelí v oblasti základních práv.

STANOVISKA AGENTURY FRA

1 [ZAMĚŘENÍ]

Důsledky války na Ukrajině pro EU v oblasti základních práv

4

Provádění a uplatňování Listiny na vnitrostátní úrovni

7

Rovnost a nediskriminace

10

Rasismus, xenofobie a související nesnášenlivost

13

Rovnost a začleňování Romů

17

Azyl, víza, migrace, hranice a integrace

19

Informační společnost, soukromí a ochrana údajů

22

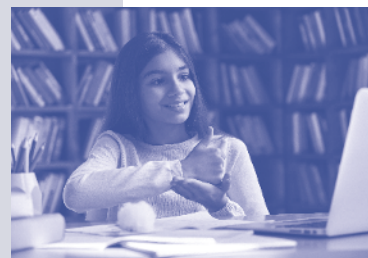
Práva dítěte

25

Přístup ke spravedlnosti: práva obětí a nezávislost justice

27

Vývoj z hlediska provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením

Rukopis byl dokončen v dubnu 2023.

Ani Agentura Evropské unie pro základní práva, ani žádná jiná osoba jednající jejím jménem nenese odpovědnost za případně využití těchto informací.

Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2023

Print	ISBN 978-92-9489-035-1	ISSN 2467-2386	doi:10.2811/616335	TK-AM-23-001-CS-C
PDF	ISBN 978-92-9489-036-8	ISSN 2467-2610	doi:10.2811/421209	TK-AM-23-001-CS-N

© Agentura Evropské unie pro základní práva, 2023

Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

K veškerému použití nebo reprodukci fotografií či jiných materiálů, k nimž Agentura Evropské unie pro základní práva nemá autorská práva, je nutné získat svolení přímo od držitelů těchto práv.

Fotografie:

Obálka: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Strana 1: © Louis Gouliamaki/AFP via Getty Images

Strana 2: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine via Getty Images

Strana 3: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Strana 4: © European Communities

Strana 4: © Monkey Business/Adobe Stock

Strana 6: © Hunterframe/Adobe Stock

Strana 7: © Maskot/Getty RF

Strana 9: © Valentinrussanov/iStock

Strana 10: © CarlosBarquero/Adobe Stock

Strana 11: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Strana 12: © Markus Scholz/picture alliance via Getty Images

Strana 13: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing via Getty Images

Strana 15: © Attila Kisbenedek/AFP via Getty Images

Strana 16: © El Medina/AFP via Getty Images

Strana 17: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP via Getty Images

Strana 18: © Jens Büttner/picture alliance via Getty Images

Strana 19: © Gorodenkoff/iStock

Strana 20: © DC Studio/Adobe Stock

Strana 21: © Peter Cade/Getty RF

Strana 22: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket via Getty Images

Strana 23: © Javier Fergo/picture alliance via Getty Images

Strana 24: © Stock Rocket/Adobe Stock

Strana 25: © Jan Woitas/picture alliance via Getty Images

Strana 26: © Uli Deck/picture alliance via Getty Images

Strana 27: © Halfpoint/iStock

Strana 28: © insta_photos/iStock

1 [ZAMĚŘENÍ]

DŮSLEDKY VÁLKY NA UKRAJINĚ PRO EU V OBLASTI ZÁKLADNÍCH PRÁV

Nevyprovokovaná útočná válka Ruska proti Ukrajině vedla k hromadnému vnitřnímu i vnějšmu vysídlení obyvatelstva. Do Evropy přišlo téměř 8 milionů uprchlíků z Ukrajiny. Téměř 4 miliony z nich získaly v EU dočasnou ochranu. Toto vysídlení vyvolalo obrovskou vlnu podpory a solidarity ze strany vlád, místních orgánů a celé společnosti.

EU poprvé od jejího přijetí v roce 2001 využila směrnici o dočasné ochraně. V případě hromadného přílivu a nemožnosti návratu tato směrnice opravňuje osoby vysídlené z důvodu války k legálnímu pobytu a přístupu k práci, ubytování, sociální pomoci, vzdělání a zdravotní péči. Vzhledem k tomu, že převážnou většinu uprchlíků z Ukrajiny tvoří ženy, z nichž mnohé pečují o děti a/nebo starší osoby, je třeba, aby poskytování přístupu ke zvláštním službám bylo cílené a zohledňovalo genderové aspekty. Služby musí zahrnovat také podporu osobám, které byly vystaveny sexuálnímu násilí a vykořisťování.

Agentura EU pro základní práva (FRA) zahájila řadu činností s cílem identifikovat problémy a navrhnout řešení všech aspektů, které upravuje směrnice o dočasné ochraně a právní předpisy EU, které se týkají obchodování s lidmi, trestných činů z nenávisti a práv obětí trestných činů a vztahují se na osoby požívající dočasnou ochranu.

Osoby požívající dočasnou ochranu, z nichž většinu tvoří ženy a děti, musí mít přístup k přiměřenému ubytování, nebo jim musí být v případě potřeby poskytnuty prostředky k obstarání ubytování, jak stanoví článek 13 směrnice o dočasné ochraně. Kromě toho Listina základních práv EU (dále jen „Listina“) chrání právo na pomoc v oblasti bydlení s cílem zajistit důstojnou existenci pro všechny, kdo nemají dostatečné prostředky (článek 34).

V několika členských státech však stále existují překážky, které brání zajištění přiměřeného a bezpečného ubytování. Jedná se zejména o obtíže při uzavírání dlouhodobých smluv, zajištění přístupu k pomoci v oblasti ubytování a systematické prověřování soukromých poskytovatelů ubytování. To potvrzují i výsledky průzkumu agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny): šest z deseti respondentů v době průzkumu bydlelo v soukromém bytě nebo domě. Jako problém byly uváděny nedostatek soukromí (36 % respondentů) a neexistence klidné/oddělené místnosti pro děti, aby se mohly učit (23 % respondentů). Více než polovina respondentů navíc musela ubytování v plné výši nebo částečně platit.

STANOVISKO AGENTURY FRA 1.1

Vzhledem ke zvláštním potřebám vysídlených osob prchajících před ruskou invazí na Ukrajinu by členské státy EU měly pokud možno upřednostnit nalezení přiměřeného ubytování vhodného pro dlouhodobé účely. Členské státy EU by měly ověřit, zda je soukromé ubytování cenově dostupné, bezpečné a přiměřené, zejména pro ženy a děti. Ti, kteří nabízejí ubytování, by měli obdržet určitou formu finanční nebo jiné náhrady.

Úspěšná řešení v oblasti ubytování vysídlených osob z Ukrajiny by měla být také podkladem pro dlouhodobé strategie, které obecněji řeší ubytování pro žadatele o azyl v mnoha členských státech. Pokyny a podpora poskytované příslušnými agenturami EU, jako je agentura FRA a Agentura Evropské unie pro otázky azylu (EUAA), mohou pomoci provádět tato opatření způsobem, který respektuje základní práva.

STANOVISKO AGENTURY FRA 1.2

Členské státy by měly osobám požívajícím dočasné ochrany pomáhat při hledání zaměstnání u registrovaných zaměstnavatelů, které by odpovídalo jejich kvalifikaci a dovednostem. Toho by bylo možné dosáhnout další podporou pilotního projektu Rezervoár talentů EU, který iniciovala Evropská síť služeb zaměstnanosti (EURES) působící při Evropském orgánu pro pracovní záležitosti (ELA). Tento pilotní projekt usnadňuje informování registrovaných zaměstnavatelů o dovednostech osob požívajících dočasné ochrany. V zájmu ochrany vysídlených osob před rizikem vykořisťování při práci by orgán ELA a inspektoráty práce členských států měly posílit a zintenzivnit svou spolupráci, a to i prostřednictvím společných inspekcí ve vysoce rizikových odvětvích. Inspekce práce by měly být prováděny nejenom za účelem kontroly a prosazování opatření týkajících se pracovních podmínek, ale také za účelem zlepšení poskytování informací a zvyšování povědomí.

STANOVISKO AGENTURY FRA 1.3

Členské státy EU by měly zintenzivnit své úsilí o zajištění co nejrychlejšího začlenění vysídlených dětí z Ukrajiny do běžných škol a zařízení péče o děti s náležitým ohledem na jejich jazyk a kulturu. Zvláštní pozornost by měla být věnována dětem se zdravotním postižením, zejména těm, které žily v ústavních zařízeních, aby se zajistilo, že jejich zvláštní potřeby týkající se dostupnosti a další podpory budou náležitě řešeny. Toto začlenění by usnadnilo jejich socializaci a přispělo by k tomu, aby žily normální každodenní život. Na zajištění jazykových kurzů, zvýšení počtu zaměstnanců a zvýšení kapacit zařízení péče o děti a škol by měly být použity finanční prostředky jednotlivých států a EU.

Podle článku 12 směrnice o dočasné ochraně se obecné právní předpisy platné v členských státech, jež se týkají odměňování, přístupu do systémů sociálního zabezpečení při vykonávání zaměstnání nebo samostatné výdělečné činnosti a dalších podmínek pro zaměstnávání, musí vztahovat i na osoby požívající dočasné ochrany. Články 1 a 31 Listiny zaručují základní práva na lidskou důstojnost a slušné a spravedlivé pracovní podmínky.

Celkově však přibližně dvě třetiny respondentů průzkumu agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny) ve věku od 16 let neměly v době průzkumu placenou práci. Mezi těmi, kteří ji měli, se tři z deseti respondentů setkali s některou formou vykořisťování při práci. Z dřívějšího výzkumu agentury FRA vyplynulo, že tato porušení nejsou vždy adekvátně trestána a že směrnice o sankcích vůči zaměstnavatelům chrání před extrémním vykořisťováním v pracovněprávních vztazích pouze nelegální migranty.

Podle článku 14 směrnice o dočasné ochraně jsou členské státy EU povinny poskytnout dětem požívajícím dočasné ochrany přístup ke vzdělání za stejných podmínek jako svým vlastním státním příslušníkům. Počet dětí vysídlených z Ukrajiny zapsaných do škol je však stále nízký, a to z důvodu nedostatku školních prostor a zaměstnanců nebo jazykových bariér.

Jak vyplývá z výsledků průzkumu agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny), téměř dvě třetiny dětí vysídlených z Ukrajiny se účastní on-line vzdělávání zajišťovaného ukrajinskými úřady. Více než čtvrtina dětí ve věku 12–15 let uvedla jako hlavní důvod, proč nechodí do školy, že nemají stále ubytování, a pětina nepřijetí do školy.

Významnou překážkou v přístupu k zaměstnání je také nedostatek zařízení péče o děti, zejména pro ženy, které představují většinu dospělých vysídlených osob z Ukrajiny, jak potvrdil průzkum agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny).

Velkou většinu ze 4 milionů lidí, kteří uprchli před útočnou válkou Ruska proti Ukrajině a kteří se do konce roku zaregistrovali v EU za účelem získání dočasné ochrany nebo podobných vnitrostátních forem ochrany, tvoří ženy, z nichž mnohé pečují o děti a/nebo starší osoby. Podle výsledků průzkumu agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny) jsou jednou z hlavních překážek v přístupu k zaměstnání – vedle nedostatečné znalosti jazyka hostitelské země – pečovatelské povinnosti. Opatření členských států EU však toto genderové hledisko a zvláštní potřeby vysídlených žen zohledňují různou měrou.

V celé EU bylo rovněž zjištěno riziko sexuálního vykořisťování, přičemž byla nahlášena a vyšetřována řada případů. Článek 20 (rovnost před zákonem) a článek 21 (zákaz diskriminace) Listiny základních práv EU vyžadují od vnitrostátních orgánů mimořádné úsilí a pozitivní cílená opatření k zajištění všeobecného rovného přístupu ke všem právům a službám, které nabízí směrnice o dočasné ochraně všem vysídleným osobám prchajícím před válkou.

Podle článku 17 směrnice o dočasné ochraně nebrání aktivace režimu dočasné ochrany pro vysídlené osoby prchající před válkou na Ukrajině těmto osobám v uplatnění jejich práva požádat o azyl. Přibližně třetina respondentů průzkumu agentury FRA z roku 2022 s názvem *Fleeing Ukraine* (Na útěku z Ukrajiny) podala žádost o azyl. Podíl žadatelů o azyl se však v jednotlivých členských státech EU liší.

Lidé odcházející z důvodu konfliktu a násilí mohou prchat před těmito situacemi za okolností a s určitými charakteristikami, které je kvalifikují jako uprchlíky nebo jiné osoby požívající mezinárodní ochrany podle *acquis* EU v oblasti azylu. 12. bod odůvodnění a čl. 3 odst. 5 směrnice potvrzují, že udělením dočasné ochrany není dotčeno právo členských států poskytovat výhodnější statusy ochrany.

Dlouhotrvající válka a, i kdyby skončila, následná nemožnost bezpečného návratu vyžadují, aby členské státy po skončení prodloužené dočasné ochrany zavedly trvalá řešení na ochranu vysídlených osob. Pokud taková řešení nebudou zavedena, hrozí, že se vysídlené osoby ocitnou v nejistotě a bez vyhlídek soběstačného začlenění v hostitelských členských státech.

STANOVISKO AGENTURY FRA 1.4

Vzhledem k tomu, že většinu osob prchajících před ruskou invazí na Ukrajinu tvoří ženy, z nichž mnohé pečují o děti a/nebo starší osoby, je třeba, aby poskytování přístupu ke zvláštním službám bylo cílené a zohledňovalo genderové aspekty. Služby musí zahrnovat také podporu osobám, které byly vystaveny sexuálnímu násilí a vykořisťování. Ačkoli byla směrnice o dočasné ochraně vypracována genderově neutrálním způsobem, členské státy EU by neměly uplatňovat její ustanovení týkající se přístupu k ubytování, zaměstnání, vzdělání, zdravotní péči a službám sociální péče „bez ohledu na pohlaví“. Členské státy by při svém úsilí v tomto ohledu měly zvážit vyžádání podpory příslušných agentur EU, jako je Evropský institut pro rovnost žen a mužů (EIGE) a agentura FRA.

STANOVISKO AGENTURY FRA 1.5

Členské státy by měly zajistit, aby byly využity smysluplné právní možnosti, které by po ukončení režimu dočasné ochrany EU umožnily hladký a udržitelný přechod z dočasného statusu ochrany na jiné statusy ochrany podle práva EU nebo vnitrostátního práva. Využívání těchto statusů trvalé ochrany, včetně určování statusu na základě skupin a způsobů vedoucích k dlouhodobému pobytu, by mělo být rovněž podpořeno programy finanční podpory EU s cílem zmírnit dlouhodobé náklady na začlenění vysídlených osob z Ukrajiny v hostitelských státech.

2

PROVÁDĚNÍ A UPLATŇOVÁNÍ LISTINY NA VNITROSTÁTNÍ ÚROVNI

Klíčovými dokumenty, jimiž se řídí příslušná opatření na unijní i na vnitrostátní úrovni, zůstávají strategie pro uplatňování Listiny základních práv EU na období 2020–2030 a související závěry Rady z roku 2021. Na vnitrostátní úrovni se na Listinu nadále odkazovalo v soudních řízeních a někdy i v legislativních postupech. Jinak však zůstává uplatňování Listiny omezené.

I nadále je těžké najít příklady politik zaměřených na Listinu v celostátních, regionálních a místních správních orgánech. Výjimkou je využívání finančních prostředků EU. Nařízení o společných ustanoveních stanoví povinnost dodržovat Listinu velmi jasně. Další významný prvek Listiny na vnitrostátní úrovni se týká nově ustanovených kontaktních míst pro záležitosti Listiny v celostátních správních orgánech.

Vnitrostátní instituce pro lidská práva ve vybraných členských státech poskytovaly odborné znalosti o Listině v legislativních, správních nebo soudních řízeních. Vnitrostátní instituce pro lidská práva a občanská společnost však stále nemají dostatečné kapacity nebo povědomí o tom, jak Listinu aktivněji využívat při své práci. Zdá se, že potřeba dalšího justičního vzdělávání týkající se Listiny je stále více uznávána a Evropská komise jej finančně podporuje.

Listina se uplatňuje na federální, regionální a obecní úrovni. Strategie pro uplatňování Listiny základních práv EU na období 2020–2030 klade důraz na podporu uplatňování Listiny na všech úrovních. V této souvislosti se však zdá, že členským státům chybí strukturované zapojení do provádění strategie pro uplatňování Listiny, jako je vymezení jasných cílů, milníků a časových harmonogramů.

Dobrých příkladů pravidelného využívání Listiny na celostátní, regionální a místní úrovni je málo. Týkají se především monitorování využívání finančních prostředků EU. Zdá se, že na všech úrovních výkonné moci chybí opatření, k nimž vyzvaly závěry Rady z roku 2021 týkající se posílení uplatňování Listiny.

V těchto závěrech se uvádí, že kontaktní místa pro záležitosti Listiny by mohla sloužit k podpoře a koordinaci budování kapacit, výměny informací a zvyšování povědomí o Listině. Na konci roku 2022 mělo kontaktní místa pro záležitosti Listiny ustanoveno již 24 členských států. Pouze Irsko, Malta a Slovinsko byly stále ve fázi jejich zřizování. Jejich potenciál pro sdílení znalostí a jejich koordinační úloha se však musí dále rozvíjet.

Pozitivnější je situace v oblasti odborné přípravy, kde se podle dostupných údajů stále častěji poskytuje školení pracovníkům justice v oblasti práva zaměřené na Listinu. Zdá se však, že podobné vzdělávání pro státní úředníky je k dispozici jen v několika málo členských státech.

Na regionální a místní úrovni je situace ještě horší. Listina je zde rovněž použitelná, ale zdá se, že chybí odborná příprava zaměřená na Listinu. Zdá se, že jen málo obcí se zaměřuje na základní práva, jak uvádí například agentura FRA ve zprávě *Human rights cities in the EU: A framework for reinforcing rights locally* (Města lidských práv v EU: rámec pro posílení práv na místní úrovni).

Nařízení o společných ustanoveních obsahuje jak horizontální základní podmínky (čl. 9 odst. 1), tak tematické základní podmínky (čl. 15 odst. 1), například podmínky týkající se zdravotního postižení a začleňování Romů. Podle tohoto nařízení (článek 8) musí členské státy navázat a provádět komplexní partnerskou spolupráci pro využívání příslušných finančních prostředků EU, přičemž musí vycházet z přístupu víceúrovňové správy a zajistit zapojení „nevládních organizací a subjektů zodpovědných za prosazování sociálního začlenění, základních práv, práv osob se zdravotním postižením, genderové rovnosti a nediskriminace“. Členské státy by měly přijmout opatření, která zajistí, aby koncepce, provádění, monitorování a přezkum fondů EU byly prováděny v úzké spolupráci s občanskou společností a všemi dalšími příslušnými zúčastněnými stranami, a to i na regionální a místní úrovni.

Pouze několik členských států začalo v roce 2022 přijímat opatření k prosazování nařízení o společných ustanoveních v souladu s Listinou. Tato opatření sahají od přijetí pokynů vysvětlujících povinnosti vyplývající z Listiny při využívání finančních prostředků EU až po konkrétnější kroky, jako je zřízení monitorovacích výborů a mechanismů pro podávání stížností. Úloha vnitrostátních institucí pro lidská práva a občanské společnosti v těchto výborech se v jednotlivých členských státech liší, od aktivní úlohy při kontrolách *ex ante* zaměřených na Listinu u všech projektů a vyřizování stížností přes poradní funkci až po vůbec žádnou úlohu.

Dosud však bohužel pouze jeden členský stát výslovně zohlednil Úmluvu OSN o právech osob se zdravotním postižením v procesu monitorování souladu, ačkoli je tato úmluva závazná pro všechny členské státy EU i pro EU samotnou. Zdá se tudíž, že není respektována ani zásada začlenění osob se zdravotním postižením podle článku 26 Listiny.

STANOVISKO AGENTURY FRA 2.1

Členské státy by měly posílit podporu a znalost Listiny na všech úrovních státní správy, v justičních orgánech a orgánech pro vymáhání práva. To by mohlo zahrnovat sdílení znalostí prostřednictvím kontaktního místa pro záležitosti Listiny a vzdělávací aktivity pro právníky uplatňující právo Unie na celostátní, regionální a místní úrovni. Členské státy, které dosud neurčily kontaktní místa pro záležitosti Listiny, by tak měly učinit a aktivně podporovat využívání dostupných zdrojů, školicích nástrojů a materiálů týkajících se Listiny pro účely budování kapacit a sdílení znalostí.

Obce jsou vyzývány, aby se staly „městy lidských práv“ a začlenily Listinu do všech svých činností. Vyzýváme je, aby v rámci své práce využily rámec agentury FRA pro posílení práv na místní úrovni, který obsahuje nástroje pro začlenění norem v oblasti lidských práv (včetně Listiny).

Orgány EU by měly vyvinout další úsilí na podporu Listiny na vnitrostátní a nižší úrovni, a to prostřednictvím cíleného financování poskytovaného členským státům, místním a regionálním orgánům a zprostředkovatelům znalostí, jakož i shromažďováním a sdílením osvědčených postupů v oblasti budování kapacit.

STANOVISKO AGENTURY FRA 2.2

Aby bylo zajištěno plné dodržování Listiny při využívání finančních prostředků Unie, měly by členské státy zřídit monitorovací výbory, které budou dostatečně inkluzivní. Orgány veřejné správy s působností v oblasti základních práv, jako jsou vnitrostátní instituce pro lidská práva, a organizace občanské společnosti by měly být do těchto výborů zapojeny a měly by mít alespoň formální poradní úlohu. Příslušné orgány členských států by měly informovat o řádném zohlednění jejich stanovisek.

Aby se vnitrostátní instituce pro lidská práva a občanská společnost mohly účinně zapojit do procesu monitorování, měly by jim členské státy poskytnout dostatečné finanční prostředky a odpovídající odbornou přípravu.

V souladu s nařízením o společných ustanoveních by členské státy měly zajistit, aby jejich monitorovací výbory dohlížely vedle dodržování Listiny základních práv i na dodržování Úmluvy OSN o právech osob se zdravotním postižením, jak předpokládá nařízení o společných ustanoveních.

STANOVISKO AGENTURY FRA 2.3

V rámci své činnosti zaměřené na posílení uplatňování Listiny základních práv EU a právního státu by orgány EU a členské státy měly posilovat všechny příslušné subjekty v rámci národních systémů v oblasti lidských práv. To zahrnuje pravidelné monitorování občanského prostoru, do něhož jsou úzce zapojeni aktéři občanské společnosti a další obránci lidských práv, přičemž se vychází z údajů shromážděných agenturou FRA.

Členské státy by měly přijmout opatření k zajištění řádného vyšetřování a sankcí vůči těm, kdo napadají obránce lidských práv, obtěžují je nebo jim vyhrožují.

Členské státy a EU by měly pokračovat ve financování operačních kapacit pro občanskou společnost, které zahrnují zvláštní odbornou přípravu týkající se Listiny. Členské státy se rovněž vyzývají, aby k financování odborné přípravy související s Listinou a k využívání dostupných nástrojů vyvinutých agenturou FRA a dalšími institucemi využily program Občané, rovnost, práva a hodnoty.

Členské státy by měly zajistit, aby různé úrovně státní správy komunikovaly a spolupracovaly s obránci práv a organizacemi občanské společnosti.

Členské státy by měly zajistit, aby vnitrostátní instituce pro lidská práva a subjekty občanské společnosti pracovaly v náležitých podmínkách, kdy je jejich fungování zajištěno odpovídajícími provozními zdroji. Pokud plně nezávislé vnitrostátní instituce pro lidská práva dosud neexistují, měly by je členské státy zřídit.

Evropský parlament a Evropská komise uznaly zásadní úlohu občanské společnosti při prosazování a ochraně práv zakotvených v Listině. Aby občanská společnost mohla tento úkol účinně plnit, je třeba vytvořit náležité podmínky.

Z důkazů agentury FRA vyplývá, že organizace občanské společnosti v celé EU čelí problémům v oblasti přístupu k finančním prostředkům, ochrany před obtěžováním, hrozbami a útoky, přístupu ke spravedlnosti, účasti na politickém rozhodování a komunikaci s orgány veřejné správy. V členských státech nalezneme několik příkladů slibných postupů, které se většinou týkají možností financování a lepší účasti.

Vedle prosperujícího občanského prostoru se strategie pro uplatňování Listiny zmiňuje také o klíčové úloze vnitrostátních institucí pro lidská práva. Zdůrazňuje, že vnitrostátní instituce pro lidská práva „monitorují uplatňování, provádění a podporu Listiny v praxi, poskytují informace a podporu obětem porušování základních práv a spolupracují s vnitrostátními institucemi s cílem zlepšit jejich používání Listiny“. Na konci sledovaného období mělo devatenáct členských států vnitrostátní instituci pro lidská práva se statutem A, čtyři měly vnitrostátní instituci pro lidská práva se statutem B, Rumunsko ji mělo se statutem C, a akreditovanou vnitrostátní instituci pro lidská práva neměly pouze Česko, Itálie a Malta.

3

ROVNOST A NEDISKRIMINACE

Přijetí směrnice o rovném zacházení zůstává od roku 2008 na mrtvém bodě. Právní rámec týkající se trestných činů z nenávisti a nenávistných verbálních projevů stále neposkytuje dostatečnou ochranu lesbičkám, gayům, bisexuálním, transgender a intersexuálním (LGBTI) osobám. V roce 2022 navrhla Evropská komise právní předpisy, jejichž cílem je posílit mandát a nezávislost orgánů pro rovné zacházení.

Na unijní i na vnitrostátní úrovni bylo vyvinuto úsilí s cílem prosazovat práva leseb, gayů, bisexuálních, transgender, nebinárních, intersexuálních a queer (LGBTIQ) osob, zejména v oblasti rodinného stavu a rodičovství. V EU došlo k určitému vývoji, který se týká dalších důvodů diskriminace, jako je socioekonomický status, zdravotní stav a fyzický vzhled.

Diskriminace z různých důvodů přetrvává v celé EU. Článek 21 Listiny základních práv EU zakazuje diskriminaci z jakýchkoli důvodů, zejména z důvodů, jako jsou pohlaví, rasa, barva pleti, etnický nebo sociální původ, genetické rysy, jazyk, náboženské vyznání nebo přesvědčení, politické nebo jakékoli jiné názory, příslušnost k národnostní menšině, majetek, narození, zdravotní postižení, věk nebo sexuální orientace. Podle sekundárních právních předpisů EU je však poskytována některým chráněným charakteristikám uvedeným v článku 19 SFEU (pohlaví, rasa nebo etnický původ) širší ochrana než jiným – jako jsou náboženské vyznání nebo přesvědčení, věk, zdravotní postižení a sexuální orientace. To vede k umělé hierarchii důvodů, která omezuje rozsah a působnost ochrany před diskriminací na úrovni EU. Navrhovaná směrnice o rovném zacházení by tyto nedostatky odstranila, ale jednomyslnosti v Radě, která je nutná k přijetí návrhu Komise z roku 2008, stále nebylo dosaženo.

V letošním roce se znovu objevily pokusy o prolomení patové situace v otázce tohoto klíčového nástroje, zejména výzvy k jeho urychlenému přijetí v Evropském hospodářském a sociálním výboru a v usneseních Evropského parlamentu.

STANOVISKO AGENTURY FRA 3.1

EU a její členské státy by měly pokračovat v hledání všech možných cest k zajištění komplexní a důsledné ochrany před diskriminací na základě náboženského vyznání nebo přesvědčení, zdravotního postižení, věku nebo sexuální orientace ve všech klíčových oblastech života.

STANOVISKO AGENTURY FRA 3.2

EU a členské státy EU by měly zajistit, aby orgány pro rovné zacházení mohly plně využít svůj potenciál a účinně přispívat k prosazování všech směrnic o rovnosti. To znamená zajistit, aby byly orgánům pro rovné zacházení uděleny dostatečně široké mandáty a byly jim přiděleny odpovídající lidské, finanční a technické zdroje k účinnému a nezávislému plnění všech úkolů stanovených právními předpisy.

EU by měla zajistit rychlé přijetí dvou legislativních návrhů Komise, které mají stanovit závazné normy pro orgány pro rovné zacházení v Unii, aby se podpořilo rovné zacházení a boj proti diskriminaci ze všech důvodů v oblastech stanovených směrnicemi o rovnosti.

Orgány pro rovné zacházení podporují rovné zacházení prosazováním uplatňování antidiskriminačních právních předpisů EU. Z důkazů agentury FRA soustavně vyplývá, že případy diskriminace jsou jen zřídkakdy oznámeny příslušným orgánům, které mají pomoci zajistit přístup ke spravedlnosti všem obětem diskriminace na stejném základě.

Mezi hlavní úkoly orgánů pro rovné zacházení patří poskytování pomoci obětem diskriminace při podávání stížností, monitorování diskriminace a podávání zpráv o ní a zvyšování povědomí o právech lidí. Navzdory své zásadní práci se orgány pro rovné zacházení stále potýkají s různými problémy souvisejícími s jejich nezávislostí, mandáty a pravomocemi, jakož i s nedostatkem odpovídajících lidských, finančních a technických zdrojů a omezenou schopností přispívat k rozvoji politiky. Účinné provádění stávajících právních předpisů v oblasti rovnosti vyžaduje silné a nezávislé struktury a mechanismy, aby se zlepšilo dodržování zákonů a zvýšila se důvěra veřejnosti v orgány, jejichž úkolem je zajišťovat a prosazovat hodnoty rovnosti.

V tomto ohledu hrají zásadní úlohu účinně působící orgány pro rovné zacházení. To je zdůrazněno v legislativních návrzích Komise na posílení orgánů pro rovné zacházení, jejichž cílem je zajistit jejich nezávislost, zdroje a pravomoci, aby mohly účinněji chránit oběti a předcházet diskriminaci.

STANOVISKO AGENTURY FRA 3.3

Členské státy EU se vyzývají, aby pokračovaly v přijímání a provádění konkrétních opatření (včetně národních akčních plánů pro rovnost LGBTIQ+ osob), která zajistí, aby lesbičky, gayové, bisexuální, transgender, nebinární, intersexuální a queer osoby mohly plně požívat svých základních práv. Členské státy by přitom měly náležitě zohlednit *Pokyny ke strategiím a akčním plánům na posílení rovnosti LGBTIQ osob*, které vypracovala podskupina pro rovnost LGBTIQ osob a schválila skupina na vysoké úrovni pro otázky nediskriminace, rovnosti a rozmanitosti.

Členské státy EU se vyzývají, aby pravidelně shromažďovaly a využívaly údaje o rovnosti týkající se sexuální orientace, genderové identity, vyjádření pohlavní příslušnosti a pohlavních znaků (SOGIESC) k vypracování politických a právních opatření založených na důkazech.

Členské státy by měly přijmout veškerá vhodná opatření k účinnému boji proti nenávistným verbálním projevům a řešit škodlivý dopad homofobních a transfobních výroků ve veřejných debatách, politických kampaních, médiích a na internetu.

V roce 2022 podnikla řada členských států kroky na podporu základních práv lesbiček, gayů, bisexuálních, transgender, intersexuálních a queer+ (LGBTIQ+) osob zavedením právních změn a politických opatření v oblastech, jako je status rodin stejného pohlaví, adopce a rodičovství; zjednodušené postupy pro uznání pohlaví na základě sebeurčení; a prevence a trestání nenávistných verbálních projevů a trestných činů z nenávisti. V několika členských státech, ve kterých legislativní rámec nebyl dostatečný, soudy připravily půdu pro legislativní vývoj nebo zajistily jeho řádné prosazování.

Některé členské státy zavedly právní a politická opatření, která ohrožují základní právo na rovné zacházení s LGBTIQ+ osobami. To má hmatatelný dopad na nárůst nepřátelství a násilí vůči komunitě LGBTI a na strach, který mají tyto lidé, jejich rodiny a další občané, kteří jsou vystaveni represím za podporu rovnosti. Nenávistné verbální projevy jsou obzvláště znepokojivým jevem, protože dále podněcují diskriminaci. Současně je ve většině členských států pravidelný sběr údajů o sexuální orientaci, genderové identitě, vyjádření pohlavní příslušnosti a pohlavních znacích (SOGIESC) stále vzácný.

Diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám popisuje situaci, kdy současně působí a vzájemně se ovlivňuje několik důvodů takovým způsobem, že jsou neoddělitelné a vytvářejí specifické druhy diskriminace. Odborníci v této oblasti připouštějí, že řešit diskriminaci z pohledu jednoho důvodu neumožňuje zachytit různé způsoby diskriminace, s nimiž se lidé v každodenním životě setkávají. Právo Unie však zatím plně nechrání lidi před diskriminací z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám.

Síť Equinet poukázala na potřebu rozšířit seznam důvodů diskriminace o sociální původ a/nebo socioekonomické postavení, rodinný stav, genetické dědictví, zdravotní stav, fyzický vzhled atd.

STANOVISKO AGENTURY FRA 3.4

EU a členské státy by měly zvážit začlenění diskriminace z důvodu příslušnosti ke dvěma či více skupinám do platných právních předpisů.

4

RASISMUS, XENOFOBIE A SOUVISEJÍCÍ NESNÁŠENLIVOST

Diskriminace na základě rasového nebo etnického původu, trestné činy motivované předsudky a rasistické verbální projevy byly v roce 2022 nadále velmi časté. Důkazy ukazují na systémový rasismus, a to i v rámci orgánů pro vymáhání práva. Útočná válka Ruska proti Ukrajině vedla v několika členských státech EU k novým případům nenávistných verbálních projevů a násilných útoků.

Evropská komise pokračovala v řízení o nesplnění povinnosti proti dvanácti členským státům kvůli tomu, že neprovedly ve vnitrostátním právu v plném rozsahu nebo správně rámcové rozhodnutí o rasismu a xenofobii. Současně několik členských států změnilo své právní předpisy tak, aby trestné činy z nenávisti a nenávistné verbální projevy byly trestné. Evropský parlament rovněž naléhavě vyzval členské státy, aby zajistily úplné provádění a účinné monitorování směrnice o rasové rovnosti.

Evropská komise vyzvala členské státy, aby do konce roku 2022 přijaly národní akční plány proti rasismu, jak předpokládá akční plán EU proti rasismu a strategie EU pro boj proti antisemitismu a podporu židovského života. Učinila tak jen asi polovina z nich. Některé členské státy vyvinuly cílené úsilí, aby usnadnily oznamování rasistických incidentů; posílily přístup obětí k podpoře, ochraně a spravedlnosti.

Rámcové rozhodnutí o rasismu a xenofobii (2008/913/SVV) stanoví společný trestněprávní přístup k formám rasismu a xenofobie, které naplňují skutkovou podstatu nenávistných verbálních projevů a trestných činů z nenávisti. Evropská komise pokračovala v řízení o nesplnění povinnosti proti dvanácti členským státům, které rámcové rozhodnutí plně a správně nezačlenily do vnitrostátního práva. Několik členských států zároveň změnilo své trestní zákoníky tak, aby trestné činy z nenávisti a nenávistné verbální projevy byly trestné, a přijalo opatření k usnadnění oznamování rasistických incidentů.

Rasismus v roce 2022 nadále představoval závažné výzvy v celé EU. Jak vyplývá z oficiálních i neoficiálních údajů, i nadále docházelo k rasově motivovaným trestným činům z nenávisti a nenávistným verbálním projevům. Mezinárodní a vnitrostátní orgány pro lidská práva navíc vyjádřily obavy ohledně rostoucího počtu případů nenávistných verbálních projevů na internetu, a to často ze strany sdělovacích prostředků nebo politiků, které se zaměřovaly na židy, muslimy, migranty a etnické menšiny.

Článek 21 Listiny základních práv EU zakazuje jakoukoli diskriminaci na základě etnického původu nebo rasy. Obdobně směrnice o rasové rovnosti (2000/43/ES) zakazuje jakoukoli diskriminaci na základě rasy nebo etnického původu v přístupu ke vzdělání, zaměstnání a službám, včetně ubytování a zdravotní péče. Ze zpráv vnitrostátních orgánů pro monitorování lidských práv vyplývá, že řada členských států stále neprovádí ustanovení této směrnice v plném rozsahu.

Komise i nadále vedla řízení o nesplnění povinnosti proti třem členským státům, které diskriminovaly romské děti ve vzdělávání. V roce 2022 se etnické menšiny, včetně migrantů, nadále potýkaly s diskriminací v různých oblastech života, jak vyplývá z výsledků průzkumů a testování diskriminace.

Vzhledem k přetrvávajícím důkazům o systémovém rasismu vyzvaly evropské a mezinárodní orgány k cílenému úsilí o řešení rasismu, který se projevuje v širším politickém a sociálním znevýhodnění osob z rasových a etnických menšin.

STANOVISKO AGENTURY FRA 4.1

Členské státy EU by měly plně a správně provést a uplatňovat ustanovení rámcového rozhodnutí Rady o boji proti rasismu a xenofobii. To zahrnuje i to, aby členské státy přijaly opatření, jimiž zajistí, aby rasistické nebo xenofobní motivy byly považovány za přitěžující okolnosti, nebo případně aby soudy při stanovení trestů takové motivy zohledňovaly.

STANOVISKO AGENTURY FRA 4.2

Členské státy EU by měly výrazně zlepšit účinnost svých opatření a institucionálních ujednání týkajících se plného uplatňování ustanovení směrnice o rasové rovnosti, zejména pokud jde o účinné, přiměřené a odrazující sankce v případě porušení povinností, jak ukládá směrnice o rasové rovnosti. Členské státy se vyzývají, aby zintenzivnily úsilí v boji proti rasismu ve všech jeho projevech, včetně systémového rasismu.

STANOVISKO AGENTURY FRA 4.3

Členské státy EU se vyzývají, aby co nejdříve vypracovaly specializované národní akční plány nebo strategie pro boj proti rasismu, rasové diskriminaci, antisemitismu, xenofobii a související nesnášenlivosti. Aby se podpořilo a zohlednilo úsilí jednotlivých států v praxi, měly by se národní politiky promítnout do konkrétních opatření a činností na regionální a místní úrovni. Členské státy by měly zajistit, aby se při vypracovávání, provádění a monitorování národních akčních plánů proti rasismu se veškerá opatření řídila participativním přístupem a byla podložena spolehlivými údaji o rovnosti a vycházela z nich.

STANOVISKO AGENTURY FRA 4.4

Členské státy EU se vyzývají, aby rozšířily odbornou přípravu pracovníků orgánů pro vymáhání práva. Měly by také zlepšit hodnocení stávajících ochranných opatření proti rasismu, mimo jiné zavedením důkladných systémů přezkumu výkonnosti. Členské státy by měly zajistit, aby případy policejního násilí vůči migrantům a etnickým menšinám byly rychle a nezávisle vyšetřeny a aby obětem byla poskytnuta pomoc při oznamování nesprávného postupu policie.

Donucovací orgány by měly vydat konkrétní, praktické a přímo použitelné pokyny proti diskriminačnímu etnickému profilování ze strany policistů při výkonu jejich povinností. Tyto pokyny by měly být zahrnuty do standardních operačních postupů a kodexů chování a systematicky sdělovány pracovníkům v první linii.

Na Světové konferenci OSN proti rasismu se členské státy zavázaly k posílení úsilí v boji proti rasismu. Po jednadvaceti letech je boj proti rasismu v EU nedostatečný.

Výzva k přijetí národních akčních plánů proti rasismu do konce roku 2022, jak předpokládá akční plán EU proti rasismu a strategie EU pro boj proti antisemitismu a podporu židovského života, byla splněna jen napůl. Do konce roku 2022 měla přibližně polovina členských států zvláštní akční plány proti rasismu nebo integrovaná opatření a patnáct členských států mělo buď samostatnou strategii boje proti antisemitismu, nebo boj proti antisemitismu zahrnovalo do širších strategií. V některých zemích se cílená opatření uskutečnila na místní a regionální úrovni, což odráží zvýšené pochopení toho, že rasismus by se měl řešit na všech úrovních a prostřednictvím koordinovaného a participativního přístupu.

Evropské a mezinárodní orgány vyzvaly k přijetí opatření proti rasistickému chování a diskriminačnímu profilování v orgánech pro vymáhání práva. Tyto přístupy mohou být v rozporu se zásadami Mezinárodní úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace a jinými mezinárodními normami, včetně těch, které jsou zakotveny v Evropské úmluvě o lidských právech a související judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, jakož i v Listině základních práv EU. Doporučení Evropské komise proti rasismu a nesnášenlivosti rovněž zdůrazňují pozitivní povinnost policie bojovat proti rasismu a rasové diskriminaci.

V roce 2022 mohly případy policejního násilí zahrnovat rasovou a xenofobní diskriminaci. V tomto roce se také objevily důkazy o nezákonném etnickém profilování. Rasistické incidenty a nezákonné etnické profilování poškozují důvěru v úřady a mohou vést k nedostatečnému oznamování trestných činů a odporu vůči veřejné moci. Členské státy pokračovaly v investicích do odborné přípravy pracovníků donucovacích orgánů v oblasti lidských práv a boje proti rasismu.

5

ROVNOST A ZAČLEŇOVÁNÍ ROMŮ

Do roku 2022 většina členských států EU vypracovala akční plány a zahájila provádění svých vnitrostátních strategických rámců, aby splnila cíle strategického rámce EU pro rovnost, začlenění a účast Romů do roku 2030. V průběhu roku většina členských států rovněž vypracovala národní akční plány pro účinné provádění záruky pro děti, v nichž se několik členských států zaměřilo na posílení vzdělávání a začleňování romských dětí.

Agentura FRA představila výsledky průzkumu zaměřeného na Romy provedeného v roce 2021. Z výsledků tohoto průzkumu vyplývá, že od posledního průzkumu v roce 2016 došlo k velmi malému nebo žádnému pokroku v boji proti protiromskému smýšlení a v rovném přístupu ke vzdělání, zaměstnání, bydlení a zdraví.

V roce 2022 stále nebyla plně dodržována základní práva Romů a kočovníků. Protiromské smýšlení, diskriminace, chudoba a sociální vyloučení, jakož i trestné činy z nenávisti a nenávistné verbální projevy mají i nadále dopad na neúměrný počet Romů a kočovníků v celé EU. Případy policejního násilí proti romským obětem, které měly za následek úmrtí, v roce 2022 ukazují, že je třeba řešit institucionální rasismus v orgánech pro vymáhání práva.

STANOVISKO AGENTURY FRA 5.1

Členské státy by měly přijmout naléhavá opatření, aby všem Romům žijícím v segregovaných osadách v podmínkách závažné deprivace v oblasti bydlení zajistily přístup k důstojnému ubytování, které je přístupné, cenově dostupné, environmentálně bezpečné, zdravé a není segregované.

Za tímto účelem by měly využít dostupné finanční prostředky EU, jak je stanoveno v článku 3 nařízení (EU) 2021/1058 o Evropském fondu pro regionální rozvoj a Fondu soudržnosti, specifický cíl iii) podpora socioekonomického začlenění marginalizovaných komunit, domácností s nízkými příjmy a znevýhodněných skupin včetně osob se zvláštními potřebami, pomocí integrovaných opatření, včetně ubytování a sociálních služeb.

Z údajů z průzkumu agentury FRA zaměřeného na Romy zveřejněné v roce 2022 vyplývá, že velká část Romů žije v nepříjemných obydlích, která jsou segregovaná a postrádají nezákladnější vybavení, často dokonce bez přístupu k čisté vodě z vodovodu.

V říjnu 2022 Evropský parlament v usnesení o situaci Romů žijících v osadách v EU vyzval Komisi a členské státy, aby situaci Romů žijících v osadách urychleně řešily komplexním a účinným způsobem, a to prostřednictvím vhodných krátkodobých a dlouhodobých politik podpořených dostatečným financováním ze strany EU a členských států. Evropský parlament v tomto usnesení rovněž zdůrazňuje, že tyto katastrofální podmínky a negativní psychologický a sociologický dopad segregace se netýkají pouze lidí žijících v osadách, ale mají dopad i na širší komunitu.

STANOVISKO AGENTURY FRA 5.2

Členské státy se vyzývají, aby zřídily platformy a budovaly kapacity uvnitř romské občanské společnosti, včetně žen, dětí a mladých lidí. Členské státy by měly vzít v úvahu slibné postupy v jiných zemích EU a plně využít finanční prostředky EU k vytvoření platform pro spolupráci s organizacemi občanské společnosti a místními a regionálními zúčastněnými stranami při provádění, monitorování a přezkumu národních akčních plánů a strategií.

Doporučení Rady EU z roku 2021 o rovnosti, začlenění a účasti Romů (2021/C 93/01) zdůrazňuje, že členské státy musí posílit smysluplnou účast Romů a konzultace s nimi. V rámci projektu Roma Civil Monitor 2022 bylo zjištěno, že intenzita a kvalita účasti Romů a nevládních organizací na přípravě vnitrostátních strategických rámců pro Romy a národních akčních plánů se ve srovnání s minulostí zlepšila. Aktivní zapojení občanské společnosti však v několika členských státech zcela chybí a jen několik členských států začalo vytvářet udržitelné a široce reprezentativní romské platformy a budovat kapacity uvnitř romské občanské společnosti s cílem zajistit plnou účast na všech úrovních.

Doporučení Rady EU z roku 2021 o rovnosti, začlenění a účasti Romů (2021/C 93/01) žádá členské státy EU, aby monitorovaly a hodnotily provádění vnitrostátních strategických rámců. Akční plán EU proti rasismu vyzývá členské státy, aby při plném respektování svých vnitrostátních podmínek přešly ke shromažďování a využívání údajů o rovnosti na základě rasového nebo etnického původu, aby bylo možné zachytit jak subjektivní zkušenosti s diskriminací a viktimizací, tak systémové aspekty rasismu a diskriminace.

Dostupné údaje o rovnosti jsou i nadále roztržštěné a nejsou harmonizovány na úrovni jednotlivých zemí, zdrojů údajů a subjektů, které údaje shromažďují. To je vidět i na nedostatku údajů o Romech prchajících před útočnou válkou Ruska proti Ukrajině. V roce 2022 několik členských států pokročilo ve shromažďování nových údajů nebo zlepšilo údaje shromažďované v rámci vnitrostátního sčítání lidu tak, aby zahrnovaly ukazatele rovnosti.

Některé členské státy pověřily nové nebo stávající orgány pro lidská práva, aby shromažďovaly údaje a dokumentovaly případy protiromského jednání. Ne všechny snahy o shromažďování údajů však byly v souladu se zásadami Úřadu vysokého komisaře OSN pro lidská práva týkajícími se lidských práv v rámci shromažďování údajů a s doporučeními skupiny EU na vysoké úrovni pro otázky nediskriminace, rovnosti a rozmanitosti uvedenými v Pokynech EU týkajících se shromažďování a používání údajů o rovnosti na základě rasového nebo etnického původu.

V článku 14 Listiny základních práv EU (Listina) je zakotveno právo na vzdělání. Jedním ze čtyř odvětvových cílů strategického rámce EU pro Romy je, aby děti ze všech rasových nebo etnických skupin měly rovný přístup ke vzdělání. To je v souladu také se směrnicí o rasové rovnosti.

V Evropské strategii v oblasti péče Komise vyzvala členské státy, aby romským dětem poskytovaly rovné příležitosti. Stejně tak učinila Rada ve svém doporučení, kterým se zavádí evropská záruka pro děti.

Jak vyplývá z průzkumu agentury FRA zaměřeného na Romy z roku 2021, rozdíly ve vzdělání mezi romskými dětmi a dětmi z obecné populace zůstávají značné, přičemž po ukončení nižšího stupně střední školy dochází k vysoké míře předčasného ukončení školní docházky. Segregace ve vzdělávání se od roku 2016 ještě zvýšila.

STANOVISKO AGENTURY FRA 5.3

Členské státy EU by měly i nadále vyvíjet veškeré úsilí pro zajištění účinného monitorování prostřednictvím pravidelného shromažďování a využívání údajů o rovnosti. Toto úsilí by mělo monitorovat využívání finančních prostředků, jakož i opatření a programy k dosažení cílů pro rok 2030 v oblasti rovnosti, začleňování a účasti Romů.

Členské státy se vyzývají, aby zajistily, aby jejich sběr údajů, včetně vnitrostátních sčítání lidu, byl v souladu s přístupem k údajům založeným na lidských právech. Měly by náležitě zohlednit pokyny EU ke shromažďování a používání údajů o rovnosti na základě rasového nebo etnického původu.

Členské státy by měly podporovat a aktivně posilovat spolupráci mezi občanskou společností, akademickou obcí, orgány pro rovné zacházení a statistickými úřady s cílem usnadnit podávání zpráv a pravidelné sledování diskriminace, protiromského smýšlení a trestných činů z nenávisti.

STANOVISKO AGENTURY FRA 5.4

Členské státy EU by měly ukončit jakoukoli segregaci Romů ve vzdělávání a shromažďovat o ní důkazy, aby plně provedly směrnici o rasové rovnosti.

Členské státy by měly upřednostňovat a využívat vnitrostátní a unijní finanční prostředky k zajištění kvalitního vzdělávání a většího počtu vzdělávacích příležitostí pro romské děti a zapojit romskou občanskou společnost do koncepce, provádění a monitorování vnitrostátních opatření.

STANOVISKO AGENTURY FRA 5.5

Členské státy EU by měly posílit své úsilí o řešení chudoby a sociálního vyloučení Romů. To bude vyžadovat cílená opatření kombinující výdělečnou činnost a přidělování sociálních transferů, aby bylo dosaženo cíle pro rok 2030, kterým je odstranění rozdílu v chudobě mezi Romy a obecnou populací, jak požaduje strategický rámec EU pro Romy.

Členské státy by se měly ve svých národních akčních plánech do roku 2030 konkrétně zabývat romskými dětmi v rámci záruky EU pro děti. Přitom by měly zohlednit závěry a doporučení konkrétních studií pro jednotlivé země, které vypracoval Dětský fond OSN a Evropská komise.

Členské státy by měly v úzké spolupráci s romskými občanskými organizacemi a komunitami určit, naplánovat a provést účinná opatření, která by přilákala romské ženy na trh práce, aby se zvýšila jejich ekonomická nezávislost a ochránila je před chudobou.

Snižování chudoby a sociálního vyloučení a odstraňování socioekonomických rozdílů je jedním ze tří horizontálních cílů strategického rámce EU pro Romy. Evropská záruka pro děti je stěžejní iniciativou, která má zajistit, aby každé dítě v Evropě ohrožené chudobou nebo sociálním vyloučením mělo přístup k nejzákladnějším právům, jako je zdravotní péče a vzdělání. Označuje romské děti za zvláště znevýhodněné a vyzývá členské státy, aby se zabývaly jejich potřebami.

Usnesení Evropského parlamentu z července 2022 vyzývá k ukončení chudoby žen a jako zvláště zranitelnou skupinu označuje romské ženy. Hlavním cílem akčního plánu evropského pilíře sociálních práv je snížit počet lidí ohrožených chudobou nebo sociálním vyloučením nejméně o 15 milionů. Je třeba zajistit, aby chudobě a sociálnímu vyloučení bylo zamezeno u všech, a to prostřednictvím důstojné mzdy a přiměřených dávek zaručujících minimální příjem pro ty, kteří nemají dostatek prostředků.

Podle nejnovějších údajů agentury FRA vztahujících se na deset členských států EU žilo v roce 2021 čtyři z pěti (80 %) Romů, včetně jejich dětí, i nadále v domácnostech ohrožených chudobou a v silné materiální deprivaci (48 %). Vnitrostátní strategie a akční plány vztahující se na Romy se chudobou a sociální ochranou ve velké míře nezabývají, jak vyplývá z projektu Roma Civil Monitor 2022.

6

AZYL, VÍZA, MIGRACE, HRANICE A INTEGRACE

V důsledku útočné války Ruska proti Ukrajině byly v celé EU zaregistrovány téměř 4 miliony vysídlených osob, jak uvádí hlavní kapitola této zprávy. Zvýšená globální mobilita po pandemii covidu-19 navíc vedla k nárůstu nedovoleného překračování hranic do EU.

Na několika místech podél vnější hranice EU byly zaznamenány případy závažného a přetrvávajícího porušování práv. Tyto případy spolu s nedostatečně rychlým a účinným vyšetřováním představují vážné problémy v oblasti právního státu. Porušování základních práv na hranicích se zhoršilo a beztrestnost za nezákonné jednání nadále pokračuje, protože porušování není řešeno.

Tlak na organizace občanské společnosti ze strany státních orgánů a dalších aktérů hájících práva migrantů a uprchlíků na hranicích se zvyšuje. Pravidla EU, která by změnila azylovou politiku, stále čekají na projednání spoluzákonodárcem EU. Reviduje se mechanismus dohledu nad uplatňováním schengenských pravidel, přičemž pozornost je věnována zejména základním právům. Právní nástroje zavádějící informační systémy v prostoru svobody, bezpečnosti a práva obsahují několik záruk základních práv. Nyní je hlavní výzvou jejich uplatňování v praxi.

Pro jiné uprchlíky než ty, kteří utíkají před ruskou invazí na Ukrajinu, jsou legální možnosti, jak se dostat do bezpečí v EU, i nadále omezené. V souvislosti s rostoucím nuceným vysídlováním po celém světě se někteří z nich snaží dostat do bezpečí nelegálním způsobem. Při nedovoleném překročení nebo pokusu o překročení vnějších hranic EU dochází k porušování jejich práv v několika členských státech EU.

Takové porušování základních práv je závažné, opakované a rozšířené. Mnohá hlášení se týkají jednání úředníků, které může podle vnitrostátního práva představovat závažné trestné činy. Vnitrostátní justiční systémy se však zabývají jen několika případy. To může vést k pocitu beztrestnosti.

Občanská společnost je klíčovou součástí evropské struktury základních práv a hraje zásadní roli při prosazování práv občanů. Konflikt mezi organizacemi občanské společnosti hájícími práva migrantů a uprchlíků na jedné straně a státními orgány a nestátními subjekty na straně druhé narůstá.

STANOVISKO AGENTURY FRA 6.1

Výroční zprávy schengenské rady a Komise o stavu Schengenu by měly věnovat jeden bod nebo část situací v oblasti základních práv na hranicích.

Členské státy EU by měly zřídit nebo posílit vnitrostátní mechanismy pro sledování dodržování základních práv na svých hranicích, přičemž by měly vycházet z odborných znalostí agentury FRA

STANOVISKO AGENTURY FRA 6.2

Evropská komise by měla pokračovat v úsilí o prosazování dodržování základních práv prostřednictvím schengenských hodnocení. Při přezkumu vnitrostátních programů členských států EU by Evropská komise měla uplatňovat všechny záruky týkající se základních práv obsažené v právních nástrojích EU, kterými se zřizuje Azylový, migrační a integrační fond a Nástroj pro správu hranic a víza v rámci Fondu pro integrovanou správu hranic.

Sekundární právní předpisy Unie v oblasti azylu, hranic a přistěhovalectví obsahují důležité záruky týkající se základních práv. V roce 2022 byl kladen zvýšený důraz na jejich uplatňování. To dokládá revize schengenského hodnotícího a monitorovacího mechanismu, jakož i postupy pro získávání finančních prostředků EU. Odborníci tyto záruky stále dostatečně neznají, nezohledňují je a nejednají podle nich.

STANOVISKO AGENTURY FRA 6.3

EU by měla zvážit zavedení mechanismu nezávislého přezkumu svých rozsáhlých informačních systémů. Tento mechanismus by zajistil průběžný, nezávislý a odborný přezkum dopadu rozsáhlých informačních systémů EU v prostoru svobody, bezpečnosti a práva na základní práva a důstojnost lidí. Zkušenosti nezávislého posuzovatele právních předpisů v oblasti terorismu ve Spojeném království by mohly sloužit jako inspirace pro vytvoření spolehlivého a udržitelného mechanismu, který by byl nezávislý na Evropské komisi a agenturách EU zapojených do řízení nebo podpory provozu těchto informačních systémů.

Pokračovaly práce na rozsáhlých informačních systémech na úrovni EU, které mají usnadnit správu hranic, podpořit azylové řízení a zmírnit rizika vnitřní bezpečnosti. Osobní údaje, včetně biometrických údajů, o téměř všech státních příslušnících třetích zemí, kteří pobývají v EU nebo do ní cestují, budou zpracovávány prostřednictvím šesti rozsáhlých informačních systémů EU.

Řada záruk zakotvených v právu Unie má za cíl zmírnit rizika porušování základních práv za předpokladu, že jsou náležitě prováděny. Informační systémy EU se však teprve začínají používat a my stále zjišťujeme, jak některé aspekty fungují společně. Jejich potenciálně rozsáhlý dopad na základní práva tak zůstává částečně neznámý.

7

INFORMAČNÍ SPOLEČNOST, SOUKROMÍ A OCHRANA ÚDAJŮ

I v roce 2022 vyvstávaly opakující se pochybnosti, od využívání umělé inteligence až po moderování on-line obsahu, uchovávání údajů, technologie rozpoznávání obličejů a přístup k elektronickým důkazům a jejich využívání při vyšetřování trestných činů. Jak můžeme co nejlépe využít všechny dostupné údaje a zároveň dodržet ochranu údajů a další záruky základních práv?

Na úrovni EU se zintenzivnily diskuse o vhodných zárukách pro četná využití umělé inteligence. Stále větší pozornost byla věnována základním právům.

Mezinárodní instituce i vnitrostátní vlády diskutovaly o tom, do jaké míry mohou policejní a justiční orgány přistupovat k osobním údajům. Zintenzivnily se iniciativy povolující používání moderních sledovacích technologií a přístup k údajům pro bezpečnostní účely. Souběžně s tím se objevily i související obavy soudů, organizací občanské společnosti a orgánů veřejné správy.

Jednání o aktu o umělé inteligenci v roce 2022 úspěšně pokračovala. V Evropském parlamentu bylo předloženo velké množství pozměňovacích návrhů a Rada v prosinci přijala společný přístup. Oba spoluzákonodárci projevili snahu zavést do navrhovaného textu přísnější záruky týkající se základních práv. Záruky týkající se základních práv by však mohly být ještě posíleny, například v postupu posuzování shody (navrhovaný článek 43 a příloha VII).

Diskuse o definici umělé inteligence stále probíhají, přičemž se objevují tendence podstatně omezit její rozsah. Tím by řada aplikací a použití umělé inteligence, které mohou negativně ovlivnit základní práva, zůstala mimo rámec navrhovaného právního předpisu.

Souběžně s tímto legislativním úsilím na úrovni EU přijaly některé členské státy v roce 2022 konkrétní kroky k zajištění bezpečného používání umělé inteligence na vnitrostátní úrovni v souladu se základními právy, jako je zavedení specializovaného orgánu dohledu nad umělou inteligencí nebo posouzení dopadu umělé inteligence na základní práva.

STANOVISKO AGENTURY FRA 7.1

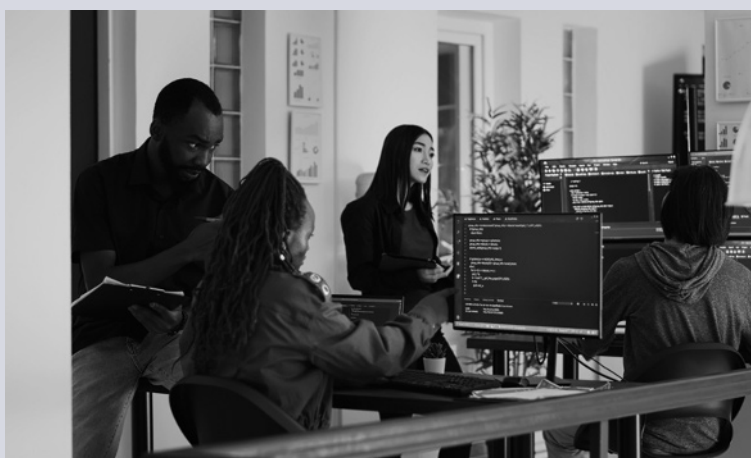
Spoluzákonodárci EU by měli v návrhu aktu o umělé inteligenci zajistit odpovídající odkaz na záruky týkající se základních práv. Obecná definice umělé inteligence by neměla vést k omezení jejího rozsahu, protože by to mohlo nepřiměřeně zúžit rozsah ochrany poskytované tímto aktem. Stávající právní předpisy, jako jsou právní předpisy o ochraně údajů a nediskriminaci, by měly být rovněž využity k řešení výzev v oblasti základních práv, které s sebou nese používání umělé inteligence, neboť tyto právní předpisy se vztahují jak na on-line, tak na off-line prostředí.

STANOVISKO AGENTURY FRA 7.2

Evropská komise by měla ve svých prováděcích pokynech zajistit, aby poskytovatelé on-line služeb vykládali a prováděli povinnosti stanovené v aktu o digitálních službách způsobem, který je v souladu se základními právy, například pokud jde o riziko nadměrného odstraňování obsahu a svobodu projevu.

Přelomovým byl akt o digitálních službách, který byl přijat v roce 2022. Tato skutečnost představovala významný krok směrem k bezpečnějšímu on-line prostředí, v němž jsou lépe chráněna základní práva uživatelů. Některé organizace občanské společnosti zároveň vyjádřily obavy z toho, že poskytovatelům on-line služeb ponechává prostor pro jeho uplatňování způsobem, který může mít negativní dopad na základní práva, především na svobodu projevu, neboť jsou přehnaně opatrní a odstraňují příliš mnoho obsahu, aby se vyhnuli negativním sankcím.

Akt o digitálních službách obsahuje několik ustanovení, jejichž cílem je zvýšit ochranu základních práv. Vyžaduje, aby velmi rozsáhlé on-line platformy pravidelně vyhodnocovaly rizika pro základní práva a navrhovaly zmírňující opatření. Umožňuje také lepší přístup k údajům, které on-line platformy uchovávají nebo generují. To umožní orgánům dohledu a nezávislým prověřeným výzkumným pracovníkům posoudit rizika pro základní práva.

STANOVISKO AGENTURY FRA 7.3

Členské státy EU by měly sladit své právní předpisy o uchování údajů s judikaturou SDEU a vyvarovat se plošného a nerozlišujícího uchování osobních údajů poskytovateli telekomunikačních služeb. Členské státy by měly navíc zajistit, aby vnitrostátní právo zahrnovalo přísné kontroly přiměřenosti i odpovídající procesní záruky, aby byla účinně zaručena základní práva na soukromí a ochranu osobních údajů.

V roce 2022 pracovaly vlády jednotlivých států na právních iniciativách, jejichž cílem bylo posílit přístup donucovacích orgánů k údajům pro odhalování a vyšetřování trestné činnosti. Směrnice o uchování údajů byla v roce 2014 zrušena a Soudní dvůr Evropské unie (SDEU) od té doby v několika rozsudcích potvrdil nezákonnost plošného a nerozlišujícího uchování údajů. Několik členských států EU nicméně stále navrhuje reformy svých právních předpisů, které by umožnily uchování údajů v souladu s rozsudkem SDEU. Ustanovení návrhů nebo přijatých zákonů, která by nebyla v souladu s požadavky SDEU, vedla ke stížnostem některých organizací občanské společnosti a orgánů veřejné správy v několika členských státech.

V roce 2022 měly vlády a orgány pro vymáhání práva i nadále zájem o využívání technologií pro účely dohledu a přístupu k údajům, které mohou identifikovat trestnou činnost a bezpečnostní hrozby. Ačkoli se tyto technologie liší svým kontextem a povahou, mohly by vážně ovlivňovat základní práva osob.

Na jedné straně odhalení v rámci projektu Pegasus poukázalo na to, že některé orgány veřejné správy a vlády mohou používat necílený, široce používaný špionážní software. Na druhé straně stálý zájem vlád a orgánů pro vymáhání práva o rozšíření a legalizaci sledovacích technologií, které se opírají o rozsáhlé shromažďování citlivých osobních údajů (např. rozpoznávání obličeje), vyvolává obavy orgánů veřejné správy a organizací občanské společnosti, pokud jde o zákonnost, nezbytnost a přiměřenost těchto technologií. V několika členských státech upozornily organizace občanské společnosti, orgány veřejné správy a soudy na rizika pro základní práva spojená s pokročilými sledovacími technologiemi, zejména s používáním bezpečnostních kamer ve veřejných prostorech.

STANOVISKO AGENTURY FRA 7.4

Orgány EU a členské státy by měly zajistit, aby veškeré nové právní iniciativy navržené na podporu bezpečnosti jednotlivců pomocí sledovacích technologií byly v souladu se základními právy. Zákony přijaté za účelem používání biometrických údajů nebo technologií rozpoznávání obličeje by měly zajistit, aby byly zavedeny vhodné záruky týkající se práv na ochranu údajů a soukromí.

Tyto záruky by měly být stanoveny zákonem a měly by být nezbytné a přiměřené. Mechanismy nezávislého dohledu by měly zajistit, aby uplatňování těchto opatření bylo pravidelně prověřováno. Jednotlivci by měli mít možnost si na taková opatření stěžovat, pokud nejsou v souladu se základními právy, a měli by mít přístup k účinným opravným prostředkům.

8

PRÁVA DÍTĚTE

Počet dětí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením se v roce 2022 nadále zvyšoval. Vysoké náklady na energie a rostoucí inflace představují další zátěž pro domácnosti, v nichž se rodiny s dětmi snaží pokrýt základní potřeby. Členské státy EU se snaží řešit potřeby dětí a rodin, které se potýkají s problémy, mimo jiné prostřednictvím evropské záruky pro děti.

Vedle dětí prchajících z Ukrajiny se nadále zvyšoval počet i dalších dětí žádajících o azyl, které nepocházejí z EU. V důsledku toho se některé členské státy snažily zajistit základní podmínky přijetí a některé z nich i nadále zadržovaly děti v souvislosti s migrací. Evropská komise vydala několik legislativních návrhů týkajících se práv obětí. Členské státy proto přijaly řadu legislativních opatření na ochranu dětí, které v justičních systémech figurují jako oběti, svědci, nebo jsou v konfliktu se zákonem.

STANOVISKO AGENTURY FRA 8.1

Evropská komise by měla členské státy EU vést a podporovat při provádění jejich národních plánů týkajících se evropské záruky pro děti. To by mělo zahrnovat financování EU, jako je financování z ESF+, technickou pomoc a sdílení osvědčených postupů. Provádění národních plánů by mělo být kontrolováno v rámci evropského semestru a příslušné výsledky monitorování by měly být zahrnuty do doporučení pro jednotlivé země.

Členské státy EU by měly pokračovat v probíhajících iniciativách zaměřených na řešení dopadu energetické krize a vysoké inflace na chudé domácnosti a v případě potřeby je rozšířit, přičemž by se měly zaměřit zejména na zranitelnější osoby, jako jsou rodiny s jedním rodičem, romské rodiny a rodiny migrantů. Dočasná opatření by v případě úspěchu mohla být začleněna do sociálních politik, a to i při provádění národních plánů týkajících se evropské záruky pro děti.

Téměř každé čtvrté dítě v EU je ohroženo chudobou nebo sociálním vyloučením (24,4 %). Dříve byl zaznamenán klesající trend, v roce 2019 bylo ohroženo chudobou nebo sociálním vyloučením 22,2 % dětí, ale pandemie covidu-19 tento trend narušila. Přetrvávající vysoká míra dětské chudoby je významná z hlediska povinností členských států EU zajistit práva a blaho dětí (článek 24 Listiny základních práv Evropské unie a článek 3 Smlouvy o Evropské unii) a cílů sociální politiky EU (článek 151 Smlouvy o fungování Evropské unie).

Zavádění evropské záruky pro děti bylo zahájeno v roce 2022. Všechny členské státy jmenovaly národní koordinátory a osmnáct členských států vypracovalo národní akční plány. Národní koordinátoři mají různou míru pravomoci v rámci vnitrostátních správních orgánů. Kromě toho se akční plány liší povahou a obsahem, řada členských států však vyčlenila alespoň 5 % finančních prostředků z Evropského sociálního fondu plus (ESF+) na provádění opatření v rámci evropské záruky pro děti.

V rámci evropského semestru 2022 obdrželo osm členských států doporučení pro jednotlivé země týkající se předškolního vzdělávání a péče.

Energetická krize a vysoká míra inflace v roce 2022 zvýšily počet dětí žijících v chudých domácnostech. Několik členských států přijalo opatření v oblasti sociální politiky, aby situaci řešily, například zvýšením přídavků na děti, poskytováním jednorázových plateb nebo pomoci s účty za vytápění.

Do Evropy nadále přicházejí děti migrantů a žadatelů o azyl, často za nebezpečných okolností. Počet dětí, které požádaly o azyl, se v roce 2022 výrazně zvýšil, celkem jich bylo 222 100, z čehož 39 520 přišlo bez doprovodu. Migrující děti mají nárok na ochranu podle Úmluvy OSN o právech dítěte, Evropské úmluvy o lidských právech, Listiny základních práv Evropské unie a dalších právních předpisů EU, jako je směrnice o podmínkách přijímání.

Několik členských států EU mělo potíže se zajištěním odpovídajících podmínek přijímání, včetně ubytování, jak požaduje směrnice o podmínkách přijímání. Některé země zadržovaly děti s jejich rodinami nebo děti bez doprovodu, zejména v souvislosti s návratem nebo za účelem identifikace a posouzení věku. Evropské a mezinárodní orgány vyjádřily vážné znepokojení nad špatnými podmínkami přijímání v EU. Agentura Evropské unie pro otázky azylu zvýšila svou operativní podporu členským státům.

V roce 2022 se osmnáct členských států dohodlo na dobrovolném mechanismu solidarity na podporu relokace žadatelů o azyl ve Středomoří a na západní trase přes Atlantik. Od zahájení relokace v roce 2020 do prosince 2022 bylo z Řecka relokováno přibližně 5 040 osob, z čehož 1 021 dětí s rodinami a 1 313 dětí bez doprovodu.

Podle průzkumu agentury FRA opatrovnictví dětí bez doprovodu, které je klíčovou ochranou ve směrnici o podmínkách přijímání (článek 24) a směrnici o azylovém řízení (článek 25), v posledních letech prošlo vývojem, a to prostřednictvím vypracování vnitrostátních právních předpisů. Některé problémy však přetrvávají: mandát opatrovníka je často omezen na právní zastupování, jmenování opatrovníka může trvat déle než měsíc, opatrovníkům může být přiděleno velké množství dětí a nově jmenovaní opatrovníci nejsou dostatečně proškoleni.

STANOVISKO AGENTURY FRA 8.2

Členské státy EU by měly vyčlenit dostatečné zdroje EU a vnitrostátní zdroje na zajištění ochrany dětí žadatelů o azyl a migrantů, ať už s jejich rodinami, nebo bez doprovodu. Přidělení dostatečných zdrojů by mělo zajistit, aby podmínky přijímání splňovaly minimální normy stanovené ve směrnici o podmínkách přijímání, zejména pokud jde o zajištění přiměřeného ubytování a zabránění zadržování prostřednictvím zavedení alternativních opatření k zadržení. Členské státy by měly zejména posílit své úsilí o urychlené jmenování vyškolených opatrovníků s dostatkem zdrojů pro každé dítě, které přichází do EU bez doprovodu, a zajistit, aby navštěvovalo školy.

STANOVISKO AGENTURY FRA 8.3

Spoluzákodárci EU by měli zajistit, aby stávající práva a procesní záruky pro děti, které jsou oběťmi trestných činů a na něž se již vztahuje směrnice o právech obětí, směrnice o obchodování s lidmi a směrnice o pohlavním zneužívání dětí, byly posíleny prostřednictvím návrhů Evropské komise a dalšími opatřeními.

Členské státy EU by měly posílit své úsilí o zajištění toho, aby děti, které se dostaly do konfliktu se zákonem, měly přístup ke spravedlivému procesu se všemi zárukami stanovenými ve směrnici o procesních zárukách. To zahrnuje poskytnutí povinné víceoborové odborné přípravy všem zúčastněným pracovníkům v právní a sociální oblasti.

Evropská komise představila několik legislativních iniciativ, které budou mít velký dopad na práva dětí zapojených do justičních systémů jako oběti nebo svědci trestných činů: nová pravidla pro prevenci a boj proti pohlavnímu zneužívání dětí on-line, novou směrnicí o domácím násilí a revidovanou směrnicí o obchodování s lidmi. Několik členských států EU přijalo nové právní předpisy týkající se dětských obětí, které se zaměřují na reakci na sexuálně motivované trestné činy, a to i on-line, na zlepšení procesních záruk a na odstranění promlčecích lhůt.

Článek 48 Listiny základních práv Evropské unie stanoví důležité záruky pro presumpci nevinu a právo na obhajobu. Článek 24 vyžaduje, aby byl v první řadě zohledněn nejlepší zájem dítěte.

Směrnice o procesních zárukách stanoví řadu záruk pro děti, které se dostaly do konfliktu se zákonem. Výzkum agentury FRA týkající se jejího praktického provádění poukazuje na řadu problémů, jako je nedostatek informací vhodných pro děti, nedostatky v provádění individuálních posouzení, úniky soukromých informací do médií a zprávy o špatném zacházení ze strany policie nebo násilném chování. Z průzkumu také vyplývá, že je do určité míry k dispozici odborná příprava, ale pouze na dobrovolné bázi.

9

PŘÍSTUP KE SPRAVEDLNOSTI: PRÁVA OBĚTÍ A NEZÁVISLOST JUSTICE

V roce 2022 došlo k určitému zlepšení v oblasti práv obětí, zejména pokud jde o ochranu obětí se zvláštními potřebami. Pokud jde o ženy jako oběti genderově podmíněného násilí, došlo k významnému legislativnímu a politickému vývoji, a to jak na unijní úrovni, tak v některých členských státech EU. To zahrnovalo i zveřejnění návrhu nové směrnice EU o potírání násilí vůči ženám a domácího násilí.

V některých členských státech EU přetrvávají vážné obavy ohledně právního státu a nezávislosti soudnictví. Soudní dvůr Evropské unie vydal první rozsudek týkající se obecného režimu podmíněnosti, který chrání rozpočet EU v případě, že členské státy poruší zásady právního státu týkající se plnění rozpočtu EU. Rozsudek potvrdil soulad režimu s primárním právem EU.

Článek 22 směrnice EU o právech obětí a související body odůvodnění stanoví právo oběti na individuální posouzení potřeb. Členské státy jsou proto povinny individuálně posoudit konkrétní potřeby obětí v oblasti ochrany a určit, zda a do jaké míry by pro ně v průběhu trestního řízení představovala přínos zvláštní opatření.

V roce 2022 přijalo několik členských států praktická opatření k usnadnění identifikace obětí se zvláštními potřebami. Tato opatření zahrnovala pokyny pro zacházení s různými skupinami zranitelných obětí a informační kampaň zaměřenou na konkrétní skupiny obětí.

Výzvy však přetrvávají. Evropská komise ve svém hodnocení směrnice o právech obětí zjistila několik nedostatků v souvislosti s ochranou individuálních potřeb obětí. Tyto nedostatky ovlivnily kvalitu zacházení s oběťmi po trestném činu a v průběhu trestního řízení. Hodnocení Komise spojuje tyto nedostatky s nedostatečnou znalostí zvláštních potřeb ze strany odborníků, což může mít za následek nedostatečnou pozornost věnovanou obětem. Hodnocení poukázalo na nedostatek konkrétních pokynů pro provádění individuálních hodnocení, nedostatečné povědomí odborníků o významu hodnocení a nedostatek odborné přípravy pro odborníky.

STANOVISKO AGENTURY FRA 9.1

Členské státy EU by měly zajistit, aby se obětem dostalo individuálního posouzení s cílem určit zvláštní potřeby ochrany. Toto posouzení by mělo určit jejich potřeby zvláštních ochranných opatření během trestního řízení vzhledem k jejich zvláštní zranitelnosti. Kromě toho se členské státy vyzývají, aby poskytly zvláštní pokyny a odbornou přípravu pro odborníky s cílem podpořit právo oběti na individuální posouzení.

STANOVISKO AGENTURY FRA 9.2

Všechny členské státy EU, které ratifikovaly Istanbulskou úmluvu, by měly kriminalizovat sexuální násilí používáním definic znásilnění a dalších forem sexuálního násilí založených na souhlasu. Členské státy by rovněž měly zajistit, aby úmyslné sexuální činy spáchané bez souhlasu oběti byly účinně vyšetřovány, stíhány a trestány.

Do konce roku 2022 podepsaly všechny členské státy EU Úmluvu Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách (Istanbulská úmluva), šest z nich ji však ještě neratifikovalo. Podle článku 36 úmluvy musí smluvní státy kriminalizovat všechny činy sexuální povahy, k nimž dochází bez souhlasu jedné ze zúčastněných osob. Zajištění trestnosti sexuálních činů na základě těchto definic založených na souhlasu vyžadují také články 3 a 8 Evropské úmluvy o lidských právech, jak je vykládá Evropský soud pro lidská práva. To je v souladu se současným chápáním sexuálního násilí, které se neopírá o násilí nebo podobné prvky.

Přijímání definic sexuálního násilí založených na souhlasu ve členských státech EU postupuje. V roce 2022 byly v tomto ohledu v několika členských státech přijaty nové právní předpisy a legislativní návrhy.

STANOVISKO AGENTURY FRA 9.3

EU a její členské státy jsou vybízeny k dalšímu zintenzivnění úsilí a spolupráce k udržení a posílení nezávislosti soudnictví jako základní složky právního státu a vzájemné důvěry. V této souvislosti se členské státy vyzývají, aby urychleně přijaly opatření a doporučení. Patří k nim i opatření přijatá v rámci evropského mechanismu právního státu a nového režimu podmíněnosti EU.

Nezávislé soudnictví je základním kamenem právního státu a přístupu ke spravedlnosti (článek 19 Smlouvy o Evropské unii, čl. 67 odst. 4 Smlouvy o fungování Evropské unie a článek 47 Listiny základních práv EU).

V několika členských státech EU přetrvávaly problémy v oblasti soudnictví, například pokud jde o vnímání nezávislosti justice v členských státech EU, jak ukazuje srovnávací přehled EU o soudnictví z roku 2022.

Evropská komise vydala v roce 2022 svou třetí výroční zprávu o právním státu. Problematika justičních systémů a jejich nezávislosti byla jednou ze čtyř oblastí, na které se zpráva zaměřila. Zpráva vítá důležité reformy k posílení nezávislosti soudů, poukazuje však na strukturální problémy, pokud jde o nezávislost justice, které v několika členských státech přetrvávají.

V tomto roce bylo také poprvé přijato prováděcí rozhodnutí podle nařízení o obecné podmíněnosti. Toto rozhodnutí ukládá opatření na ochranu rozpočtu před důsledky porušení zásad právního státu. Týká se rovněž zadávání veřejných zakázek, účinnosti trestního stíhání a boje proti korupci v Maďarsku.

10

VÝVOJ Z HLEDISKA PROVÁDĚNÍ ÚMLUVY O PRÁVECH OSOB SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Zákonodárce EU přijal opatření k zajištění spravedlivé minimální mzdy, a to i pro osoby se zdravotním postižením. Evropský parlament předložil před volbami do Evropského parlamentu v roce 2024 několik nových návrhů, které mají usnadnit provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením v EU, a to i ve volebním právu EU. Využívání prostředků EU na institucionalizaci však nadále vyvolává obavy.

Na vnitrostátní úrovni přetrvávají značné rozdíly mezi mírou účasti osob se zdravotním postižením na trhu práce a mírou účasti ostatních osob na trhu práce a ve vzdělávacím systému. Členské státy EU dosáhly omezeného pokroku v poskytování příslušné pomoci a v ukončení segregovaného přístupu.

Provádění směrnic EU o přístupnosti a vnitrostátních programů přístupnosti pokročilo. Členské státy však nedodržely lhůty pro transpozici do svého práva a pokrok je stále nerovnoměrný. Státy vyvinuly značné úsilí, aby přijaly uprchlíky z Ukrajiny, včetně osob se zdravotním postižením. Výbor pro práva osob se zdravotním postižením zaslal Evropské komisi rozsáhlý seznam otázek s žádostí, aby na ně EU odpověděla.

Švédský národní monitorovací rámec začal fungovat, a všechny členské státy a EU tedy nyní mají rámec, který vyžaduje čl. 33 odst. 2 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

Článek 27 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením vyžaduje, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost žít se prací svobodně zvolenou nebo přijatou na trhu práce, a pracovní prostředí, které je otevřené, inkluzivní a přístupné osobám se zdravotním postižením. Výbor pro práva osob se zdravotním postižením tento závazek objasnil v obecném komentáři č. 8 (2022). Mimo jiné uvedl, že podle Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením není chráněné zaměstnávání až na jednu omezenou výjimku přijatelné jako opatření na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením.

Unijní a vnitrostátní statistiky dokládají, že rozdíl v zaměstnanosti osob se zdravotním postižením přetrvává a v současnosti činí 23,1 procentního bodu. Navzdory reformám zaměřeným na zlepšení účasti na otevřeném trhu práce je navíc stále podporováno segregované zaměstnávání a osobám se zdravotním postižením není poskytována dostatečná podpora, která by jim zajistila přístup na trh práce. To platí zejména pro ženy a starší osoby. Směrnice o minimální mzdě pomůže zlepšit situaci osob se zdravotním postižením, ale sama o sobě vnitrostátní postupy v oblasti zaměstnanosti nezmění.

STANOVISKO AGENTURY FRA 10.1

Členské státy EU by měly přijmout účinná opatření k řešení rozdílů v zaměstnanosti osob se zdravotním postižením prostřednictvím komplexních a cílených opatření ve všech hospodářských odvětvích, aby bylo dosaženo plného začlenění do zaměstnání. Evropská komise by měla sledovat provádění nové směrnice o minimální mzdě, a to i ve vztahu k osobám se zdravotním postižením. Členské státy by v tomto ohledu měly věnovat zvláštní pozornost osobám se zdravotním postižením podle pokynů Výboru pro práva osob se zdravotním postižením.

Členské státy by měly v souladu s Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením postupně zrušit chráněné zaměstnávání. Měly by zavést účinná opatření k začlenění osob s chráněným zaměstnáním na otevřený trh práce. Přitom by měly věnovat zvláštní pozornost podpoře pracovních příležitostí pro ženy a starší osoby se zdravotním postižením.

STANOVISKO AGENTURY FRA 10.2

Pro usnadnění přechodu ze vzdělávání na trh práce by členské státy EU měly studentům se zdravotním postižením poskytovat dostatečnou pomoc na všech úrovních vzdělávání. Měly by zajistit, aby všechna vzdělávací prostředí na základních, středních a vysokých školách byla inkluzivní a plně přístupná.

Článek 24 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením uznává právo osob se zdravotním postižením na vzdělání a požaduje, aby toto právo bylo uplatňováno bez diskriminace a na základě rovných příležitostí. Smluvní státy jsou povinny zajistit inkluzivní vzdělávací systém na všech úrovních a celoživotní vzdělávání.

Lidé se zdravotním postižením se však i nadále potýkají se značnými problémy, pokud jde o přístup ke vzdělávacím systémům. Je méně pravděpodobné, že dokončí středoškolské vzdělání a získají diplomy, které jsou užitečné pro plnohodnotné zapojení do trhu práce, a také je méně pravděpodobné, že se zapíší na vysokou školu nebo ji dokončí. Problémy se objevují také při přechodu mezi vzděláváním a trhem práce.

Budovy a další prvky vzdělávacího prostředí nejsou pro osoby se zdravotním postižením dostatečně přístupné. Členské státy nadále využívají segregované vzdělávací prostředí, místo aby investovaly do plnohodnotného a inkluzivního systému běžného vzdělávání.

STANOVISKO AGENTURY FRA 10.3

Členské státy EU by měly plně provádět stávající právní předpisy EU v oblasti zdravotního postižení, včetně evropského aktu o přístupnosti a směrnice o přístupnosti internetových stránek. V oblastech, jako je veřejná doprava a infrastruktura, by měly v plném rozsahu plnit své povinnosti podle článku 9 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Evropská komise by mohla zvážit návrhy na rozšíření směrnice o přístupnosti na další oblasti.

Článek 9 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením vyžaduje, aby osoby se zdravotním postižením měly plný přístup do společnosti, včetně přístupu k hmotným životním podmínkám, dopravě, informacím a komunikaci, včetně informačních a komunikačních technologií a systémů, a k dalším zařízením a službám dostupným nebo poskytovaným veřejnosti, a to v městských i venkovských oblastech. EU přijala v této oblasti příslušné směrnice, jako je evropský akt o přístupnosti a směrnice o přístupnosti internetových stránek, a dosáhla pokroku při jejich začleňování do vnitrostátního práva a jejich provádění. Značný počet členských států však promeškal lhůtu pro začlenění evropského aktu o přístupnosti do vnitrostátního práva a v nadcházejících letech je třeba dosáhnout pokroku, aby bylo zajištěno jeho úplné provedení.

V rámci hodnocení Evropské komise bylo rovněž zjištěno, že při začleňování směrnice o přístupnosti internetových stránek do vnitrostátního práva přetrvávají značné problémy. Tyto problémy jsou zjevné i z vnitrostátních zpráv. Navzdory určitému pokroku přetrvávají problémy i v dalších oblastech přístupnosti, jako je širší dostupnost infrastruktury a veřejné dopravy. EU vydala v některých oblastech právní předpisy.

Rok 2022 přinesl v oblasti ochrany základních práv pokrok i nezdary. *Fundamental Rights Report 2023* (Zpráva o základních právech 2023) agentury FRA přináší přehled hlavního vývoje v EU od ledna do prosince roku 2022 a stanoviska agentury FRA k němu. Hovoří se v ní o dosažených úspěších i oblastech, které i nadále vzbuzují obavy, a poskytuje přehled hlavních témat, která utvářejí debatu o lidských právech v celé EU.

Letos se zaměříme na důsledky války na Ukrajině pro EU v oblasti základních práv. Ostatní kapitoly se věnují těmto tématům: Listina základních práv EU; rovnost a nediskriminace; rasismus, xenofobie a související nesnášenlivost; integrace Romů; azyl a migrace; informační společnost, soukromí a ochrana údajů; práva dítěte; přístup ke spravedlnosti a vývoj z hlediska provádění Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

PROSAZOVÁNÍ A OCHRANA VAŠICH ZÁKLADNÍCH PRÁV V CELÉ EU —

Úplné znění *Fundamental Rights Report 2023* (Zprávy o základních právech 2023) agentury FRA naleznete na adrese <https://fra.europa.eu/cs/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Viz také související publikace agentury FRA:

- FRA (2023), *Zpráva o základních právech 2023 – stanoviska agentury FRA*, Lucemburk, Úřad pro publikace, <https://fra.europa.eu/cs/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions> (k dispozici ve všech 24 úředních jazycích EU)
- FRA (2023), *Fundamental rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Důsledky války na Ukrajině pro EU v oblasti základních práv), Lucemburk, Úřad pro publikace, <https://fra.europa.eu/cs/publication/2023/frr-2023-focus-war-in-ukraine> (k dispozici v angličtině a francouzštině)

Předchozí výroční zprávy agentury FRA o výzvách a úspěších v oblasti základních práv v Evropské unii naleznete na [internetových stránkách agentury FRA](#) (k dispozici v angličtině a francouzštině).

DALŠÍ INFORMACE

FRA – AGENTURA EVROPSKÉ UNIE PRO ZÁKLADNÍ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Víenna – Rakousko

Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Úřad pro publikace
Evropské unie